

Урок 6.

**Тема: Початок промислового перевороту на українських землях
10.10 -15 10 2022**

Відео <https://www.youtube.com/watch?v=vOwudHdJb8w>

1. Передумови і початок промислового перевороту.

Вчитель: На початку XIX століття основними формами розвитку промисловості на території Російської імперії було дрібне, здебільшого селянське ремісниче виробництво і мануфактури. В 1818 році підтверджено дозвіл царської влади представникам всіх станів засновувати промислові підприємства, що сприяло зростанню приватного виробництва й виробництва, заснованого на вільнонайманій праці. Цей дозвіл сприяв розвитку мануфактурного виробництва в Україні.

Робота з поняттям

Мануфактура (латин, manufactura, manus - рука, factura - обробіток, виготовлення) - форма промислового виробництва, що характеризується поділом праці між найманими робітниками та використанням ручної праці. Виникла в XIV ст. в Італії, пізніше поширилась в Нідерландах, Англії, Франції.

Запитання: Чому устрій мануфактури відкривав шлях до застосування машин?

В.в. На мануфактурі виготовлення товарів було розділено на низку простих операцій, які виконувались вручну. Ряд операцій був настільки простий, що їх можна було замінити механізмами.

Вчитель пропонує визначити особливості мануфактурного розвитку в Україні.

2. Типи мануфактур в Україні наприкінці XVIII - в першій половині XIX ст.» в залежності від:

- форм власності - державні, приватні;
- типу робочої сили - кріпацькі, капіталістичні.

Завдання: самостійна робота з підручником.

Опрацюйте пункт 1 §10 підручника і заповніть порівняльну таблицю: «основні типи мануфактур в Україні наприкінці XVIII - в першій половині XIX ст.».

Тип мануфактури		Поміщицькі	Купецькі
Мета заснування		Підтримка панівного становища	Накопичення капіталу
Тип робочої сили		Праця кріпаків	Праця найманих робітників
Вплив на промисловий розвиток	Позитивний	Сприяє заміні ручної праці машинною	Утверджує нові буржуазні відносини
	Негативний	Стримує розвиток буржуазних відносин	

Робота з поняттям

Капітал (від латин, capitalis- головний) - головне майно, головна сума; у XIX ст. - багатство (власність, гроші), що використовується для створення ще більшого багатства.

Вчитель: які передумови промислового перевороту в Україні можна визначити на основі таблиці і тексту підручника?

В.в.: 1. Розвиток промислового виробництва стримує панівне становище поміщиків і використання кріпацької праці.

2. Промисловий розвиток стимулюють купецькі мануфактури, процес накопичення капіталу, використання вільнонайманої праці.

3. Розширення мануфактурного виробництва сприяє початку промислового перевороту.

Вчитель: Перші механічні машини з кінним або водяним приводом виникають наприкінці XVIII ст.

Запитання: Чому підприємцям було вигідно використовувати механічні машини на виробництві?

В.в.: Просту і одноманітну операцію машина могла виконати швидше і точніше, ніж людина.

Запитання: Яку роль виконує паровий двигун на виробництві?

В.в.: Паровий двигун приводить в дію робочі машини. Його використання дозволяє замінити ручну працю на машинну. Тобто використання парових двигунів засвідчує початок промислового перевороту.

Робота з поняттям

Фабрика - велике підприємство, на якому продукція виготовляється за допомогою системи машин, які керувалися і обслуговувалися найманими робітниками.

Промисловий переворот відбувся в

Наддніпрянській Україні - 30-40 рр. XIX ст. - 70-80 рр. XIX ст.;

Англії - остання третина XVIII - перша половина XIX ст.;

Франції - початок XIX ст. - 60 рр. XIX ст.;

США - 90-ті рр. XVIII ст. - середина XIX ст.

Запитання: чому промисловий переворот в Україні розпочався пізніше і відбувався повільніше, ніж в розвинутих країнах світу?

2. Зародження фабрично-заводської промисловості.

Питання розглядається у формі творчого завдання: учням заздалегідь пропонується написати статтю до російського часопису I половини XIX століття «Економічний вісник Південно-Західної Росії» на основі запропонованої літератури.

Перед класом ставиться випереджувальне завдання: на основі статті визначити факти, які засвідчують зародження фабрично-заводської промисловості на українських землях.

Прочитати джерело. Дати відповіді на запитання.

Ще декілька десятиліть тому ми скептично спостерігали за розвитком перших цукрових заводів. Граф Понятовський у 1824 р. у селі Трошині Київської губернії та князь Безбородьку в 1825 р. у селі Макошині Чернігівської губернії ризикнули запровадити парові машини. Лунали голоси, що витратити на технічні новинки недоцільно, коли в маєтках достатньо рук кріпосних селян. Та вже в 30-40-х роках потужний купецький капітал переконливо довів, що виробляти солодкий продукт, який є символом сімейного затишку патріархальної Русі, з використанням парових машин вигідно. Малоросію полонила справжня «цукрова лихоманка», але справжню славу матінці Росії принесло торгівельне підприємство «К.М.Яхненко та Ф.С.Симиренко». Працьовита родина відкрила три цукрових заводи в імперії Романових. Уяву вражає Городищенський завод біля Млієва. Він семиповерховий - найбільший у Європі, обладнання найновіше - з Англії і Франції, цукор виробляється високоякісний - в колекції братів вже декілька золотих медалей з міжнародних промислових виставок. Навколо заводу

виросло робітниче містечко, де є все необхідне для робітників - і житло, і крамниці, і лікарня з аптекою. Воно зрозуміло: робітники в цукрозаводчиків не панські, кому ж дбати про них? А прапор цукроваріння в Малоросії підхопили брати Болдирєви, Бродський, Гальперін, Хвиткель...

Тож не дивно, що сьогодні Малоросія випускає понад 80% імперського цукру. Тут діє 218 цукрових заводів (70% цукрових заводів імперії).

З надією ми звертаємо погляди до Подільської та Чернігівської губерній. Тут зароджується центр малоросійського сукнарства. І якщо в Дунаївцях розвитком доброї справи займаються іноземці, то в Клинцях власниками заводів є наші співвітчизники. Перша парова машина на 24 кінські сили з'явилась на підприємствах купців Зубова та Степухіна в 1841 році. Але тільки через 10 років ми радіємо активному впровадженню парових машин: в Малоросії діє 20 сукняних фабрик. Отже, родюча земля, наполегливий труд і відкритість досягненням техніки прославлятимуть Російську імперію вічно.

Опрацювати письмово.

Запитання: В яких галузях промисловості розпочинається промисловий переворот?

Запитання: Які факти засвідчують зародження фабрично-заводської промисловості?

Опрацювати Параграф 4 пункти 3-5

Дати відповіді на питання 3, 4, 5, письмово.